

עם הנצח מול שקר זדים

דברים מתורתו של מרן הראי"ה קוק זצ"ל
על הנאציזם, על הגזענות ועל שנאת ישראל

מהדורה מצומצמת

ליקט וערך: עמיחי כנרתי

תוכן הענינים

1.....	תוכן ענינים
3.....	הקדמה
5.....	מבוא
6.....	צביעותה של התרבות האירופית
9.....	השנאה הגרמנית ליהודים
11.....	הלאומיות הגויית מול לאומיות עם ישראל
12.....	הגזענות הנאצית מול המדרגה העליונה של עם ישראל
15.....	קריאה לעלות לא"י – גם כהצלה מהגלות

הקדמה

בחרדת קודש הגנו עומדים בפתח החוברת על יחס מרן הראי"ה קוק זצ"ל לענינים שקשורים לשואה. רבינו הרצ"ה זצ"ל היה אומר את תפילת "אב הרחמים" גם בשבתות שהן שבתות מיוחדות, שנהוג לא לומר בהם "אב הרחמים". וטעמו עימו, כדברי הרב רמר זצ"ל (חוברת 'גדול שימושה', במבוא):

"... אמר לנו (הרצ"ה), לא פעם ולא פעמיים: "תראו, את 'אב הרחמים' תיקנו אחרי גזרות ת"ח ות"ט. אלו היו צרות קשות לעם ישראל, אבל אי אפשר להשוות אותם לשואה; אחרי השואה אני אומר בכל שבת 'אב הרחמים'. אם זה רצוי לכם – תאמרו כמוני, אם אין זה רצוי לכם – אל תאמרו. אני – אומר". אי אפשר לשמוח, להאמין ולהכיר בגודל המפעל שאנחנו נמצאים בו אם לא זוכרים את ששת מליוני גופותינו. ואנחנו אומרים, ומוכירים את הדברים יום אחד בשנה ואולי יומיים בשנה, ולפעמים הולכים ל'בית התפוצות' כדי לקבל איזה רושם מסויים של הדברים. ולפעמים אנחנו לומדים, ולפעמים אנחנו קוראים. אבל **מי ששויך ברמ"ח איבריו ושס"ה גידיו לאומה כולה, אינו יכול שלא לזכור ושלא לחיות לאור הזיכרון הזה של אותה עקידה שהיתה לנו בדרך הביתה לארץ-ישראל**, ושלא לחיות מתוך הרגשת השליחות 'בשם כל ישראל', בשם כל הדורות, ובאחריתם ובעקבותם בשם הדור הנורא הזה, הדור הגדול בעל הנפש הענקית הזאת, דור השואה האיומה באירופה¹."

הסיבה לכתיבת קובץ זה הינה הצער על החסרון של "המורה לדור" בשואה האיומה². אע"פ שהשואה היא בחינת "גזירה היא מלפני", כמו פרה אדומה שרק למשה נתגלה טעמה, מ"מ מציאות של איש האמונה, המתבונן בנתיבות החיים ע"פ אורה של תורה, הריהי מחזקת את הדור לעמוד בנסיונות.

לאלו שבכל סוגיה ונושא, אמוני ומעשי, כללי ופרטי, מודרכים על ידי תורתו הענקית של מרן הרב זצ"ל, יהיה הדבר לתועלת אם נצליח ללקט מתורתו מעט דברים שקשורים בקשר זה או אחר לשואה. ואפילו אם באמת יהיו רק 'פירושים' לאסוף, אם הם נלקטו מ'שולחן גבוה' הרי הם מחיים את תלמידי הרב, שחביבה להם כל ידיעה מתורתו, מעשיו, הנהגתו ומחשבותיו³.

אכן, לא גדולה בכמות חוברת זו. לצערנו הרב עדיין לא נדפסו אגרות-הראי"ה משנותיו האחרונות של הרב, ומסתבר שנמצא בהם חומר נוסף לענייננו⁴. ומ"מ מרגיש הכותב שאיסוף וסיכום מה שכן נמצא מועיל לו, ו"מיגו דזכי לנפשיה זכי נמי לאחריו".

ההעתקות מכתבי הרב נעשו ברובן מתוך תוכנת "כתבי הרב קוק ותלמידיו" – בהוצאת הרב דב גולדשטיין ודרור שילה. ההדגשות במובאות נעשו בחוברת זו ולא במקור. תודתי לרב נריה גוטל שליט"א על הערותיו החשובות.

החוברת יוצאת לאור לקראת 'יום הקדיש הכללי' לקרבנות השואה, עשירי בטבת. יום זה הוא שנועד לזכר השואה ע"פ הרבנות הראשית⁵: אותו יום שהתחיל המצור על ירושלים, שסובב את תחילת הגלות הראשונה, נקבע ליום שבו נזכיר גם את השואה, סוף הגלות האחרונה (הרב אונטרמן זצ"ל).

1 וכעין זה ראה ברמ"א סי' רפ"ד סע' ז' שבימים שבין פסח לשבועות, שאז היתה תקופת גזירות ושמד על ישראל, אומרים "אב הרחמים" אפילו בשבת שמברכים החודש. והוא ע"פ מנהגי מהר"ל עמ' קנ"ב ומנהגי ר' אייזק טירנא עמ' כ"ו ועמ' ס"ו.

² ראה ברכות מג, א שרב אדא בר אבהה קרע קריעה נוספת על פטירת רבו, כשנוכח לדעת ש"נח נפשיה דרב, וברכת מזונו לא גמרינן!". והיינו, שהרגיש עד כמה חסרון רבו קשה לחייו שלו, וממילא צריך קריעה נוספת כביכול על עצמו.

³ "רב חסדא הוה נקיט בדיה תרתי מתנתא דתורא. אמר: כל מאן דאתי ואמר לי שמעתתא חדתא משמיה דרב - יהיבנא ליה ניהליה. אמר לו רבא בר מחסיה, הכי אמר רב: הנותן מתנה לחבירו צריך להודיעו. שנאמר לדעת כי אני ה' מקדשכם. יהבה ניהליה. אמר: חביבין עלך שמעתתא דרב כולי האי? - אמר ליה: אין. - אמר ליה, היינו דאמר רב: מילתא אלבישיהו יקירא. אמר ליה: אמר רב הכי? בתרייתא עדיפא לי מקמייתא! ואי הוה נקיטנא אחריתי - יהיבנא לך! (שבת י, ב).

⁴ בספר "כרוזי ראי"ה" (ערך יוחנן ישמח ז"ל, בהוצאת המשפחה, ירושלים תש"ס) כרוז קי"ז נדפסה אגרת הרב מסיון תרצ"ג ל'ועד העזרה ליהודי גרמניא' בה הוא מעודד ב"פעולה הגדולה לשם אחינו יהודי גרמניא שנחשך עולמם ע"י שואת רשעים פתאומית כמעט", ועם זה הוא מזרזם שלא לשכוח את יהודי רוסיה הנתונים גם הם בצרה. וכן הוא גם בספר "מאמרי הראי"ה" במאמר "שלמות הצלה" (עמ' 260-261), ובאגרתו משנת תרצ"ג לקונגרס הציוני בפראג שנדפסה ב"כרוזי הראי"ה" כרוז קי"ח.

⁵ ולא כ"ז בניסן, "יום השואה" שקבעה מדינת ישראל, שלא נקבע ע"פ סמכות תורנית, והוא בעייתי מבחינה הלכתית בגלל קביעתו בחודש ניסן (ראה בשו"ע וברמ"א סי' תכ"ט סע' ב'), וכן מבחינה השקפתית בהיותו מדגיש בעיקר את גבורת הקרב של מרד גטו

החוברת מוקדשת לע"נ סבי ר' יוסף פיינטוך ז"ל, ולכבוד תבלחט"א סבתי מרת חיה שיינדל (שרה) נ"י (שזוכה ב"ה השנה להיות בשנתה התשעים), הורי אמי היקרה מרת פרידה (שולמית) ע"ה. שניהם "שרידי חרב", תושבי טרנסלבניה (הונגריה-רומניה) וניצולי השואה.

יהי רצון שיכלו צרותינו, ועם ישראל כלביא יקום וכארי יתנשא על כל צורריו הרשעים!

עמיחי כנרתי

עשירי בטבת תש"ע

איתמר שבשומרון

וורשה, דבר שעלול לשים בצל את גבורת שאר היהודים שנהרגו. אמנם אחר שכבר נקבע יום זה במדינה ורבבות ישראל מתייחדים בו עם זכר השואה, אין אנחנו יכולים 'להתעלם' ממנו. [יש להעיר למה שכתב בספר "השואה" לרבנים יואל שוורץ ויצחק גולדשטיין שליט"א, הוצאת ישיבת "דבר ירושלים" תשמ"ז (עמ' 285), שהרבנות הראשית קבעה את עשירי בטבת רק כיום הקדיש הכללי, דהיינו יום שבו יאמרו "קדיש" כל אלה שאין ידוע יום מותם של קרוביהם שנהרגו בשואה, אך לא כיום זיכרון].

מבוא

מרן הראי"ה זצ"ל נלב"ע בג' אלול תרצ"ה, כחמש שנים לפני תחילתה הממשית של השואה ⁶. "מפני הרעה נאסף הצדיק" (ישעיה נ"ז, א'), לטובתו כדי שלא יראה ברעה (ב"ק ס', א' ורש"י). ודאי שליבו של הרב, שהיה מיוחד באהבת האומה ובקשר החי ל"כלל ישראל"⁷, לא היה יכול לעמוד בצער על האובדן הנורא⁸. מאידך גיסא, עלייתו של הצורר ימ"ש לשלטון על גרמניה היתה כבר בשנת תרצ"ג בחודש שבט. אז הוכרז חרם כלכלי על היהודים והם סולקו מעמדות ומשרות ציבוריות. אם כן, מרן הרב ראה כבר את התפרצות השנאה הגרמנית ליהודים, אם כי לא ניתן היה לשער להיכן הדברים יגיעו. נביא כאן מעט התייחסויות שלו לכך. בעיקר נעסוק בהשקפתו של מרן הרב על התרבות האירופאית, ובדבריו על אופיו של העם הגרמני. דברים אלו היו חידוש, בתקופה שבה אירופה (בעיקר מערבה, שבראשה היתה גרמניה) התהדרה רבות ב'תרבותה' זו. כמו כן נברר ע"פ משנת הרב סוגיות שונות, כמו היחס ל"לאומיות", היחס לגזענות, ועוד.

⁶ ואפילו לפני "חוקי נירנברג" הראשונים, שהיו באמצע אלול שנת תרצ"ה, והיו עלית מדריגה חמורה ביחס ליהודים.

⁷ כידוע וכנמצא בכל כתביו, וראה גם במכתבו של מרן הגרי"מ חרל"פ זצ"ל שנדפסה בקובץ "מאבני המקום" (ישיבת בית אל, קובץ י"א), "איגרת להארת דמותו של מרן הראי"ה קוק זצ"ל".

⁸ והרי כשהגיע לרב השמועה על הטבח בחברון בשנת תרפ"ט התעלף מיד מרוב צער, כעדותם של הרב אריה לוינ' זצ"ל (בהספדו על הרב, "תפארת ישראל", נדפס בשערי ציון סיון-אלול תרצ"ו) והרב י"מ טיקוצינסקי זצ"ל (ואיני זוכר כעת מקומו). וע"ע "לשלושה באלול" ח"א סי' צ"ח, "משנת הנזיר" עמ' צ"ג ו"ליקוטי הראי"ה" ח"ב עמ' 41.

צביעותה של התרבות האירופית

בפיסקאות הבאות מדבר הרב על צביעותה של התרבות האירופית: קומה גבוהה ומראה מפואר, ולמעשה קלוקל פנימי.

רוממות המוסר האנושי בשפתם, אבל מוסר מעוות, שיכול להעדיף צער בעלי חיים על פני טובת האדם. תרבות זו רק קלקלה את הגויים, בזה שכבשה ולחצה את הטבע המקולקל, ונצבר בקירבם הרבה רוע פנימי, שסכנתו מרובה כשלבסוף מתפרץ החוצה, כשם שקרה במלחמת העולם הראשונה (עליה כתב הרב), וכשם שבדיוק קרה יותר נורא במלחמת העולם השנייה ובשואה האיומה.¹ כמובן שיש דברים בתרבות האירופית שחשובים מאד², ואין כוונת הרב לבטל את חשיבות "יפיותו של יפת" שיכול לשכון באהלי שם (ראה מגילה ט, ב), ואין כאן המקום להרחיב בזה. אלא שעם כל זה כאמור חסרונה רב בכך שאינה מיועדת ושואפת לשינוי פנימי ביחיד ובפרט, אלא מסתפקת ביופי ובסדרים החיצוניים

... התרבות האירופית, שלפחות במה שנוגע למוסר ולטהרת המידות פשטה את הרגל, על דעת כל המבקרים העמוקים שאינם מתפחדים ממראה וגובה קומתה
[מאמרי הראי"ה עמ' 190]

...שלא ללכת שבוי אחרי הדולגים על ההרים של תנועת צער בעלי חיים, שרובם כמדומה יש במעמקי רוחם טינה גנוזה של שנאת הבריות, וכל המידות המסתעפות ומכורכות עמה. ודי לנו ההוכחה של תפיסת המקום אשר לתנועה זו במחנה האפל של שונאי ישראל המעמיקים ברשעתם.⁴

1 על כל נושא זה ראה באריכות בספר "השואה" לרבנים יואל שורץ ויצחק גולדשטיין שליט"א, פרק ה, "משבר הערכים האנושיים" (עמ' 179-136).

² מתוך קטנות אמונה נדמה, שכל מה שבני אדם מזדרזים לחזק את מעמדם, להילחם נגד הרעות המתרגשות בעולם, לרכוש להם מדע, גבורה, יופי, סדר, שכל אלה הינם דברים היוצאים מחוץ לתוכן האלוהי שבעולם. ומתוך כך עין צרה צופה מתוך כמה אנשים, שלפי דעתם עומדים הם על הבסיס האלהי, על כל התקדמות עולמית. שונאים את התרבות, את המדעים, את התחבולות המדיניות, בישראל ובעמים. אבל כל זה טעות גדולה היא, וחסרון אמונה. הדיעה הטהורה רואה היא את ההופעה האלהית בכל תיקון חיים, יחידי וציבורי, רוחני וגשמי. היא מודדת את הענינים רק במידת התועלת שהם מביאים, או הקלוקל שהם מקלקלים, ובמידה זו לעולם לא תהיה תנועה חייבת כולה, כשהיא עוסקת לברוא איזה דבר, בין גשמי בין רוחני. יוכל הדבר שיהיו בה מגרעות, אבל בכללותה, הכל הוא מכלל היצירה האלהית ההולכת ופועלת. לא תוהו בראיה לשבת יצרה. (ערפילי טוהר עמ' סז-סח).

מי שחושב בעיני האלהות בטהרתם איננו יכול לשנוא ולבוז שום יצירה ושום כשרון שבעולם, כאשר בכל מתגלה הפועל האלהי ברומו ותעצומותיו... ונמצא שהשנאה והבוז היא לא באה על מה שיש באמת בתנועה ובתרבות איזה שתהיה, אלא על מה שלא יש בה, דהיינו על מה שלא השלימה את חק הבנתה והשלמת חייה עד כדי התקשרותה ברגש ובמדע עם המהלך העליון והחודר של התוכן היסודי של המחשבה הרוממה, של האלהות המוחלטה, בגאון עמדתה. (אורות הקודש ח"ג עמ' שכז).

³ לכן גם מודגש מאד בתרבות זו דברים שנובעים מ"כח המדמה", כמו ספרות, שירה, אמנות והצגות, הרבה יותר מאשר "הכח השכלי". עובדה זו גורמת לפחות מוסריות של העולם: "כפי סלוקו של השכל ורוח ההכמה פן חצפא יסגי וחקמת סופרים תסרח, יראי חטא ימאסו והאמת תהא נעדרת ופני הדור כפני הכלב. אותה העדינות הפנימית, הבאה מרוח-ההכמה, הולכת ונמוגה. השאיפה לרוחניות ואצילות, לדבקות אלהית, לעולם העליון, לזר המוסר, פרום טהרתו, לציורי המשכלות מצד עצמם ונצחיותם-- נעשית חזון יקר" ("אורות", ישראל ותחייתו יז).

4 וכ"כ הרב בספרו עין אי"ה (ברכות א פרק ב טז): " והננו רואים בעינינו, כי בכל מקום שהקשיחו בני י אדם רחמים מאיזה מפלגה של אנשים בתור בני אדם, יתעוררו גם לרחם על בעלי חיים ולא עליהם ". וכ"כ במאמרו על הסנהדרין ("אוצרות הראי"ה" כרך ב

“תקוות תחייתנו היא הרבה יותר עליונה מלהיות תלמידים קטנים או גדולים לאירופא הקולטורית, שאושרה מוטל בספק גדול”.

[“אגרות הראי”ה”, ח”ב, איגרת תקעא]

הכבישה המוסרית שעל-פי התרבות החלונית⁵, ששלטה הרבה על העמים, העיקה על לבם, והרבה מדות רעות, חללים וקצפונות, נצברו במעמקי נשמותיהם⁶.

והם יוצאים מחרצבותיהם על-ידי המלחמות רבות-הדמים וגדולות-האכזריות, הנאותה יותר לטבעם הבלתי-מוקק עדין כעת.

[“אורות”, אורות-המלחמה סע’ ה]

אחרי מלחמת העולם הראשונה כתב הרב, שבמלחמה זו נוכחנו לדעת עד כמה התרבות שבה חונכו האומות ועליה היתה תפארתם אינה אלא שקר ותרמית:

נכתם עוון שופכי הדמים, מלכי אדמה הזדים וכל מרגיזי ארץ. לא יכפר לארץ לדם אשר שפך בה כי-אם בדם שפכו, והכפרה מכרחת לבוא: בטול כללי לכל מכוונות התרבות של עכשו, עם כל שקרן ותרמיתן, עם כל זהמתן הרעה וארסן הצפוני. כל התרבות, המתהללת בצלצלי שקרים, מכרחת להכחד מן העולם, ותחתיה תקום מלכות עליונית קדישין.

... הארג הרוחני והמעשי, אשר בצביונו ההווי לא היה יכול לעצר, עם כל תפארת חכמתו, בעד שפך דמים רבים ובעד חרבנו של עולם בצורה אימה כזאת, הרי הוא מוכיח על עצמו, שהוא פסול מעקרו, “זרו רשעים מרחם תעו מבטן דברי כזב”, מראשית יסודו, וכל מהלכו כלו אינו כי-אם עצת שקר ונכלי-רשעים מסבכים,

מאמר ל”ו): “הזיה טפילה היא להקדים הרחמים המרובים על בעלי חיים בלא עת, בעת אשר דמי אדם ניגרים כמים עבור חפץ עממי. בעין בוח נביט על “חברת צער בעלי חיים” של המתחסדים האנטישמיים, החומלים על כלב וחזיר כואב, בעת ששימו למרמס חוצות עם שלם, ומקשיחים רחמם מאנשים ברואים בצלם אלוקים”. [נוכל זה נכתב לפני השואה, שבה הרשעים ימ”ש רצחו מליונים רבים של בני אדם, בעינויים קשים ומרים, ומאידך בצביעותם הגנו על בעלי חיים וצערם] (ראה בספר “השואה” לרב יואל שוורץ שליט”א, עמ’ 141). ולדוגמא, בגרמניה הנאצית קבעו חוק שהשחיטה היהודית אסורה אם לא היה הימום הבהמה לפני כן, מטעם צער הבהמה עפ”ל, וכבר דנו בסוגיה הלכתית זו במספר שות”ם].

5 שע”פ מחשבות של חול, ולא ע”פ הקודש.

6 והיינו, שבגלל שתרבות זו מדברת על דברים חיצוניים, כמו נימוסים ודרך ארץ מעשי, הרי זה כ’אילוף’ בעלמא, והטבע הנשמתי נשאר מושחת כמקודם. [נידוע המעשה של רבי יונתן אייבשיץ זצ”ל עם החתול והעכבר, להוכיח לגויים שבעל חיים אינו משתנה בעקבות אילוף]. לעומתו מוסר הקודש היהודי מדבר אל הנשמה, ומכוון להיטיב את הרצון הפנימי. וראה ב”אורות הקודש” כרך ג’, ‘מוסר הקודש’ עמ’ ב, על הבדל זה בין המוסר של חול ש”אינו עמוק, ואינו נכנס בפנימיות הנשמה”, לעומת “המוסר האלהי” שמשפיע על הנשמה, ועיי”ש גם בעמ’ י. [וע”ע בספר “דרכי מוסר” לרב יעקב ניימן זצ”ל (ר”י ‘אור ישראל’ פ”ת) עמ’ רפ ששמע מהגה”צ ר’ ירוחם ליבוויץ זצ”ל שאמר, “למה קוראים חז”ל אפילו לספר בן סירא ספרים חיצוניים, כי תורתנו הקדושה מגיעה לפנימיות הנפש, לתוך נשמת ישראל, אבל כל הספרים שלא מגיעים לפנימיות הנפש נשארו חיצוניים. הם לא נכנסים בנשמת ישראל, הם לא מתקנים את הנפש, הם לא מקרבים לקב”ה”]. בכך מובן איך אומה בעלת נימוסים כעם הגרמני הגיע לכזאת שפלות, שהרי הכל היה חיצוני ומוזויף. והנה אברהם אבינו אומר לאבימלך: “כי אמרתי, רק אין יראת אלוקים במקום הזה והרגוני על דבר אשתי”, ובארו המפרשים שאפילו אם יש מוסר ותרבות אנושיים, ורק אין יראת שמים, יכולים להגיע לידי רציחה, ראה היטב שם במלבי”ם ובנצי”ב, וכן בסוף ספר “קובץ הערות” לגרא”ו זצ”ל הי”ד (“דוגמאות לביאורי אגדות” סי’ יב סע’ ו), ובספר “מכתב מאלהור” ח”א עמ’ 72-73.

שָׁהֶם קְשׁוּרִים עִם הַנְּטִיּוֹת הַנִּפְשִׁיּוֹת וְהַגּוֹפְנִיּוֹת אֲשֶׁר נִתְעַצְמוּ בְּאֲדְרִיכָלִיּוֹת שֶׁל בְּנֵי הָלְאָמִים שֶׁל זְמַנּוֹ, שִׁכְחִי ד' בְּכִלְיוֹתָם וְנוֹשְׂאִים אֶת שְׁמוֹ עַל שְׁפָתָם, בְּפִיהֶם וּבִלְשׁוֹנָם
[”אורות”, אורות-המלחמה סע' ח']

”... ביחוד עלינו לדעת, שהעמים שאנו קוראים אותם ”מתוקנים” עדיין אינם מתוקנים באמת; רחוקים הם עדיין הרבה ממצב התרבותי הטהור של האדם, וחושבי מחשבות הטובים שבהם מראים יפה בעליל את החסרונות הגדולים העצורים בקרב חיי החברה שלהם. על מנהגי הנימוס והמוסר שלהם יש הרבה מה לפקפק, מצד רגש המוסר האנושי ומצד התוצאות שהם גורמים לה לעצמה. גם הנהגת חנוכם ובתי ספריהם עוד איננה כלל כסף טהור, אפילו ביחס האנושיות הכללית, והמבקרים הכבירים מוצאים כתמים אמיצים ולקויים גדולים בכל הליכותיהם.”
[”אדר היקר” עמ' נח]

דבר ידוע הוא מה שפעלה התרבות החדשה בעולם בכלל ביחש לשיפור החיים החצוניים, חיי החברה וחיי הפרט, וידוע גם כן מה שהאבידה המהומה התרבותית מבני אדם. את החלקים הטובים של האושר הפנימי ושלמות המידות הצנועות. [”מאמרי הראי”ה”, עמ' 383].

השנאה הגרמנית ליהודים

בפסקאות הבאות נביא מדברי הרב על השנאה הגרמנית לעם ישראל. הדגש בהם הוא שהשנאה הזו אינה חדשה, אלא צפונה היתה ובעת נגלתה כלפי חוץ.¹

בתוך דברי הרב נגד אלו שמנתקים את התורה שבכתב מהתורה שבע"פ, יצא שם גם נגד 'ביקורת המקרא', וציין שמקורה בעם הגרמני:

"ההנתקה הזאת של הפשט מעל שלושת דרכי התורה האחרים המשלימים אותה², היא היא שגרמה ג"כ את המורד של החורבן הגמור שהננו סובלים על ידי שולחי היד במקדשה של תורה. אלה מחבלי כרם ד', הזונים אחרי הבלי הגויים. ביחוד המפלצת שיצאה בהרחבתה על ידי המלומדים הגרמנים השקועים בשנאת ישראל בכל אופי רוחם האכזרי אשר ינקו אותו משדי גזעם, המראה לנו כעת את פרצופו האמיתי, והם הם מחברי הספרים המסואבים מיסודה של חוצפת "הביקורת של כתבי הקודש", שהיא כולה הרכבה של רשעה וסכלות, ובכל זאת הזנו אחריהם חלק ממחנכי דורנו הצעיר להוותנו וחרפתנו".
[מאמרי הראי"ה עמ' 176, מאמר "יום הבכורים - זמן מתן תורתנו"³]

מרן הרב כתב מאמר "ארץ ישראל - ארץ התנ"ך", ובו הוא קורא לעמים המאמינים בתנ"ך (כאנגליה) להכיר בכך שארץ התנ"ך שייכת לעם התנ"ך.
בסופו כתב:

"גרמניה, שהתחילה להתייבב נגד רוח הנבואה הטהורה שבספר הספרים⁴, בגלותה את השנאה השובבה⁵ שלה לעם התנ"ך, תהיה מוכרחת לשוב בתשובה כדי להציל את עצמה משברון מוחלט".
[פנקסי הראי"ה' (בהוצאת מכון הרצי"ה, הרב זאב נוימן, אדר תשס"ח), פנקס י"ב (משנת תרצ"ה) עמ' תקמ"ז]

הרב התבטא על אופיו הרצחני של העם הגרמני:

במקום בו היה הרב נופש, היו קייטנים רבים. פעם טייל הרב בסביבה ופגש יהודים. הוא שוחח עימם, ומענין לענין התגלגלו הדברים לעם הגרמני. נשאל הרב, מה דעתו על העם הגרמני. השיב הרב: אם אנו רואים שהעם הגרמני הקים והוציא רוצח כמו וילהלם קיסר⁷, העומד בראשו ושואף קרבנות ורציחות למען שמו וכבודו המדומה, כבר אנו יודעים מהותו הפסיכולוגית של העם הזה שרציחה ושארי מידות אכזריות הן חבל נחלתו, ועל פיהן הוא חי ומתקיים.

1 בחינת "איך נחפשו עשו ונבעו מצפניו" (עובדיה א, ו), שהצפון בליבו התגלה כלפי חוץ, ראה ב"ק ג' עמ' ב'. [ודרך אגב נעיר כאן על כוונת הגמ' במסכת מגילה ו, ב: "זממו אל תפק" זו גרממיה של אדום", וכתב היעב"ץ שהיא גרמניה שבזמננו. והנה אין כוונת הגמ' לומר שגרממיה היא אדום, וכבר העיר על זה במהרש"א, אלא שגרממיה הם הזמם והשומר של אדום שלא יצא למלחמה על כל העולם. והוא מפורש יותר במדרש בראשית רבה עה, ט, עיי"ש ודוק].

2 רמז, דרש וסוד.

3 תודתי לגב' רחל לנדאו שתחי' מ"בית הרב" על ההפניה למקור זה.

4 כוונתו ל'ביקורת המקרא', ראה בפיסקה הקודמת.

5 =המורדת והסוררת, ראה ישעיה מ"ז, י' וירמיה ח', ה', ובמצודות שם.

6 תודתי לידידי ר' עודד זוננבליק נ"י על ההפניה למקור זה והבא.

7 קיסר גרמניה בזמן מלחמת העולם הראשונה.

[ספר "שבחי הראי"ה" (פרופ' חיים ליפשיץ, אלול תשל"ט, עמ' קל"ד. ע"פ החוברת "מזכיר הרב" לר"ש גליצנשטיין, מזכירו של הרב בהיותו בלונדון בשנים תרע"ז-תרע"ט]

הגברת השנאה דוקא במדינה שיהודים רבים בה ניסו להתקרב לגויים:

מִן הַרְבֵּה זָכַל נִשְׁאֵל הָאֵם מוֹתֵר לִנְגֵן בַּעֲוֹג בְּבֵית-כִּנְסַת סִפְרָדִי, כַּמַּעֲשֵׂה הַרְפּוֹרְמִים ע"פ מִנְהַגֵּי הַנוֹצְרִים. בְּתוֹךְ תְּשׁוּבָתוֹ מִתִּיחַס הַרְבֵּה בְּדֶרֶךְ אֲגָב לְכַשְׁלוֹן שֶׁל הַתְּנוּעָה הַרְפּוֹרְמִית, שִׁסּוּדָה בְּגֵרְמָנִיָּה, שֶׁהִיא גֵרְמָנִיָּה בַּמַּעֲשֵׂה לִיּוֹתֵר שְׁנֵאת יִשְׂרָאֵל:

ב"ה, עֵידֶה"ק יְרוּשָׁלַיִם תּוֹבֵב"א, י"ד טֵבֶת תִּרְצ"ה.

בַּעֲנִין הַסִּפְרָדִים בַּעֲרִים שִׁישׁ מִי שֶׁמִּתִּיר לָהֶם לְהַעֲמִיד עוֹגֵב בְּבֵית הַכִּנְסַת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אֹמֵר שֶׁכָּל הָאִסּוּרִים, שֶׁנֶּאֱמָרוּ בִּזְהָר מִגְּדוּלֵי רַבּוֹתֵינוּ הָאֲחֵרִים בְּדוֹרוֹת הַקְּרוֹבִים שֶׁלִּפְנֵינוּ, לֹא נֶאֱמָרוּ אֶלָּא לְאִשְׁכָּנִים וְלֹא לְסִפְרָדִים, אִם יֵשׁ מָקוֹם לְדַבְּרֵיו.

נִרְאֶה פְּשׁוּט שֶׁאֵין לְדַבְּרִים הַלָּלוּ שׁוֹם יִסּוּד...

וְהִנֵּה בְּדוֹרוֹת שֶׁעָבְרוּ הִרִי הַשְּׁחִיתוֹ בִּזְהָר פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּצְאוּ לַחֲקוֹת אֶת הַגּוֹיִים בְּכוֹוֶנָה כְּדִי לְהַתְּדַמּוֹת לָהֶם, וַחֲשָׁבוּ בְּטַעוֹת שֶׁ"י זֶה שִׁיחֲנִיפוּ אוֹתָם בִּזְהָר שִׁיתְּנֵהֶם כַּמִּנְהַגֵּיהֶם יַחֲדָלוּ מִלְּשֹׁנָא אוֹתָם וַיִּזְכּוּ לְזִכּוּיּוֹת, וּבִסּוּף יִצְאוּ רַבִּים מֵהֶם לְשֹׁמֵר וּלְהַתְּבַלְלֹת בֵּין הָאוֹמוֹת, וְעַתָּה נִתְּגַלָּה שֶׁלֹּא הוֹעִילוּ כָּלֵל בִּזְהָר, וְהַשְּׁנֵאת נִתְּגַבְּרָה ע"י זֶה עוֹד יוֹתֵר⁸.

וְעַכְפֹּ' אֵלֶּה שֶׁהִנְהִיגוּ אֶת הָעוֹגֵב יִצְאוּ מִכָּלֵל הַתּוֹרָה בַּהֲרַבָּה גּוֹפֵי תּוֹרָה, וּבַעֲטוּ בְּקִדּוּשַׁת הַשַּׁבָּת, וּמֵהֶם גַּם אֵלֶּה שֶׁעֲזָבוּ אֶת קִדּוּשַׁת הַבְּרִית, וְרַבִּים מֵהֶם נִשְׁאוּ נָשִׁים נִכְרִיּוֹת, וּבּוֹדָאֵי אֲסוּר לַחֲקוֹת אוֹתָם, וְע"כֹּ' אֵין לְחֻשׁוֹב שׁוֹם הִיתֵר עַל מִנְהַג גּוֹיִים זֶה מִצְדֵּי צַדִּיקִים.

...

הַק' אֲבִרְהָם יִצְחָק הַכֹּהֵן קוֹק.

[שׁו"ת אֲוֶרַח מִשְׁפֵּט אֲו"ח ס' לן].

8 הַהֲבֵנָה שֶׁהֲרַצוֹן לְהַתְּבַלְלֵי בֵּין הַגּוֹיִים גּוֹרֵם לְהַחֲמַרְתָּ שְׁנֵאתָם אֵלֵינוּ נִמְצָא אֶצֶל גְּדוּלֵי יִשְׂרָאֵל רַבִּים, רֹאֵה לְדוּגְמָה בַּמִּשְׁךְ חֲכָמָה פְּרִשְׁתָּ בַּחֲקוּתֵי (וַיִּקְרָא כו, מִד) וּבִסּוּף פִּירוּשׁ הַנְּצִי"ב לְשִׁיר הַשִּׁירִים בַּמֶּאֱמָר "שֹׁאֵר יִשְׂרָאֵל". וְרֹאֵה בְּאִרְכּוֹת בַּסֵּפֶר "הַשּׁוֹאֵה", הַרְבֵּה יוֹאֵל שׁוֹרֶץ שְׁלִיט"א, עמ' 104-121.

הלאומיות הגויית מול לאומיות עם ישראל

התנועה הנאצית ימ"ש, כשמה כן היא ¹, הדגישה את הלאומיות שלהם, כשמשמעות הדבר היתה לרמוס ולהשפיל את שאר הלאומים. מרן הרב כתב בכמה מקומות על גנותה של הלאומיות הגויית, ובאר ששונה בתכלית מהלאומיות הישראלית שתכליתה הטבה לכל העולם.

הנטיה הלאומית בישראל היא שדה אשר ברכו ד', שאף-על-פי שאין בה עדין גדולים גמורים, מפני השממון הגדול של הגלות, ראוייה היא, על-ידי עבודה רוחנית ומעשית, שיצמחו בה כל הגדולים הטובים שבעולם להוציא משפעה נשמות גדולות ועליונות המאירות את כל העולם בלו בכבודו. ויש לעמת זה נטיה לאומית של גוים, שהיא חרפה ומדבר, שבשום אפן אינה ראוייה לגדל צמחים, והצמחים הרעים כגפן סדום, חמת תנינם ואשכלת מרורות, הלא העדרם טוב ממציאותם, ונמצא שהכל הוא בהם העדר גמור וחרבן מחלט, ואותם "הגוים חרב יחרבו".
[אורות, אורות-התחיה י"ב]

הצמאון להבלע כלו ברוח ישראל צריך הוא להתגבר. לחשב ישראליות, להרגיש ישראליות, לחיות חיים ישראליים, לראות בשמחת ישראל. זאת היא מגמה עמקה גבוהה ורחבה, מלאה טל חיים של קדש, מבודלת מרגש הגמטה אצל אמות-העולם, שרפור בהרבה שנאת הבריות ורשעה בלא אידאל קדש פנימי. הצמאון לרוח האמה צמאון הוא לד', לאור תורה, לישר, לחכמה, ולכל טוב ונעלה.
[אורות, אורות-ישראל, פ"ג סע' ה]

אצל כל האומות, הרוח האוניברסלי הכללי השוכן בקרבם מצד כללות רוח האדם, והרוח הלאומי הפרטי החי בהם, הם דברים סותרים זה את זה. וכשזה קם זה נופל, וכל אחד משיג את גבול חבירו. מה שאין כן בישראל, בתוכיותו חונה רוח עליון, כפול בכפילה איכותית, ומאוחד באחדות מוחלטה, שיש בו התוכן הלאומי ברוחניותו היותר עזיזה, בשאיפותיו היותר מבולטות, והרוח האוניברסאלי גם כן בכל מילואו, בכל אורו וטובו. והוא מכיר במעמקו שהחטיבות הלאומיות שלו היא גם כן תכונה אוניברסלית, וענין מלא בעד כל העולם כולו.
[שמונה קבצים, קובץ ז סי' קיא]

¹ "נציונל" = לאומיות.

2 ושם: "... ההשפעה של הקדש, המערב בנטיה הלאומית הישראלית".

הגזענות הנאצית מול המדרגה העליונה של עם ישראל

כידוע, הצורך ימ"ש פיתח "תאוריה" שלמה של 'תורת הגזע', שעל פיה חילק את כל המין האנושי לקבוצות, מהעליון לתחתון. הגזע הארי הוא העליון, וזכותו לשלוט על כל העולם, ובתחתית הסולם נמצאים הגזע היהודי והצוענים, שאין להם זכות אפילו לחיות.

האם גם את השקפת התורה אפשר לכנות ח"ו כתורה גזענית?
הרי בספר הכוזרי (מהדורת אבן שמואל, עמ' י"ב-ט"ו, מ"ד) למדנו שעם ישראל הוא מדרגה מיוחדת מכל העמים, בהבדלה עצמית ולא רק כמותית, "סגולת בני האדם", ולפיכך אין גר יכול לקבל נבואה?
מין הרב זצ"ל הרבה לדבר בספריו על המדרגה המיוחדת של ישראל, ומאידך כתב הרבה על החובה לאהוב את כל האדם. הוא מסביר את השפלות של הגזענות הגויית, לעומת היהדות.

המדרגה המיוחדת של ישראל:

"... נח לדבר על אותו הצד שיש שיווי ליהדות עם כל העולם שחוצה לה, אבל מתי נעשה גם אנו לביתנו, לדבר בחופש ג"כ על אותו הצד המובדל, שהננו בו נבדלים מכל העמים אשר על פני האדמה. עד מתי נהיה כ"כ בטלנים, עד שנחשד תמיד רק את עצמנו, שכל השבחים והמעלות הרמות הנאמרים ממקורות כ"כ חשובים עלינו, שלו היו דברים כאלה נאמרים על כל עם ולשון היו מתנשאים בגאון ורהב נורא על כל, היו יודעים תמיד להתוות יפה את היתרון המיוחד שלהם, ואנו משעה שפעפע בנו הארס של הליברליות החיצונית, אין אנו יודעים אחרת כ"א למחק את כל התוים הבולטים כ"כ, המבדילים אותנו בהבדל כ"כ עצמי מכל העמים, הבדל כזה אשר אין לפחות אותו אפילו נימה אחת מגדרו של הכוזרי "סוג חמישי".

[אגרות הראיה, ח"א איגרת קמ]

"טעות יסודית היא החזרה מכל היתרון שלנו, החדלון מההפרה של "אתה בחרתנו". לא רק משנים אנחנו מכל העמים, משנים ונבדלים בחיים היסטוריים מציניים, שאין דגמתם בכל עם ולשון, כי אם גם מעלים וגדולים מאד מכל עם. אם נדע את גדלתנו אז יודעים אנו את עצמנו, ואם נשפח את גדלנו אנו שוכחים את עצמנו, ועם שישפח את עצמו בנדיה הוא קטן ושפל. רק בשכחת עצמנו הננו נשארים קטנים ושפלים, ושכחת עצמנו היא שכחת גדלתנו".

[אורות, אורות-התחיה סע' ה]

אהבת כל הבריות:

"אהבת הבריות צריכה טיפול מרובה³, להרחיבה ברוחב הראוי לה, להלחם נגד השטחיות, הנראה בסקירה הראשונה, ע"י שימוש שאינו כל צרכו, מצד התורה, ומצד המוסר המנהגי, כאלו יש ניגודים ולפחות שויון נפש, לאהבה זו, שהיא צריכה להתמלא תמיד בכל חדרי הנפש. המעמד היותר עליון באהבת הבריות

1 אמנם בספורנו (שמות יט, ה) נראה שסובר שההבדל הוא כמותי, וצ"ע בלשונו הקצרה. ועכ"פ יסודות האמונה הננו לומדים מתוך ספר הכוזרי, שכדברי הגר"א הידועים "עיקרי אמונת ישראל ותורתו תלויים בו".

וע"ע לדברי הרב ב"אורות" עמ' קנו שההבדל שבין הנשמה הישראלית לנשמת הגוים הוא יותר גדול ועמוק מההבדל שבין נפש האדם לנפש הבהמה, וכ"כ תלמידו הגרימ"ח זצ"ל ב"מי מרום" מעיני הישועה עמ' שה. [ומה שהוסיף שם הרב: "שבין האחרונים רק הבדל כמותי נמצא, אבל בין הראשונים שורר הבדל עצמי איכותי", לכא' קשה מדברי הכוזרי שם, שהאדם גם מדרגה נבדלת ממדריגת בעלי החיים, וצ"ע כעת]. וע"ע ב"אורות" עמ' קנה סע' ז שההבדל בין ישראל לעמים הוא מצד עצמות נשמתם, ולא מצד מעשי המצוות, ולכן גם אינו מותנה בזה. ושם בסע' ח שחקר האם צורת ישראל מיוחדת לגמרי מהעמים, או שקיימת בישראל התכונה האנושית הרגילה אלא שעליה נבנתה הצורה הישראלית המיוחדת. וע"ע לגרימ"ח זצ"ל (שם עמ' שלה-שלו) ביסוד ההבדל בין ישראל לעמים.

2 וראה בנידון זה בספר עינים למשפט על סנהדרין צ', ובמשך חכמה דברים יח, טו.

3 וע"ע כמה סעיפים בספרו מידות הראי"ה (בתוך ספר "מוסר אביך") בערך 'אהבה'.

צריכה לקחת אהבת האדם, והיא גם כן צריכה להתפשט על כל האדם כולו. למרות שינויי דעות בדתות ואמונות, ולמרות החילוקים של הגזעים והאקלימים. נכון הדבר לרדת לסוף דעתן של העמים והקיבוצים השונים, כמה שאפשר, ללמוד את אופיים ואת תכונותיהם, למען דעת איך לבסס את האהבה האנושית על יסודות המתקרבים למעשה. כי רק על נפש עשירה באהבת הבריות ואהבת אדם, תוכל אהבת האומה להתנשא בגאון אצילותה, וגדולתה הרוחנית והמעשית. וצרות העין, הגורמת לראות בכל מה שמחוץ לגבול האומה המיוחדת, אפילו אם הוא חוץ לגבול ישראל, רק כיעור וטומאה, היא אחת מהמחשכים היותר נוראים, שגורמים הריסה כללית לכל בנין הטוב הרוחני, שכל נפש עדינה מצפה לאורו." ["אורות הקודש" ח"ד עמ' תה].

תורת הגזע הגורמת מלחמה ושנאה בין העמים, היא תוצאה מהכפירה בבורא. האמונה בבורא העולם נותנת מעמד חשוב לכל נברא, ואחדות בין כל המינים הנבראים.

"הננו מתרוממים מעל לאותה השפלות שאומות העולם שרויים בה, והנהו לעסק מחשבי עיקרי אצל חוקריהם היותר מצויינים, על דבר החילוק שבין רוח השמי והארי. אנו דוגלים בשם ד' אל עולם⁴, שברא את האדם כולו בצלמו, בצלם אלהים ברא אותו⁵. וכל הענפים כולם מתהלכים הם זה לימין וזה לשמאל, שאמנם יש בהם מעלה ומטה, ימין ושמאל, אבל ביסודם הכל עולה למקום אחד, והכל עתיד להתעלות. לתקן עולם במלכות שדי, וכל בני בשר יקראו בשמך⁶". ("שמונה קבצים", קובץ ח סי' צט).

במקום אחר כתב הרב על חובת הכבוד בין האומות:

"... החובה שיהיה כל המין האנושי חי חיי משפחה אחת שלמה, שכל אחד יכיר וידע שראוי לו לשקוד על טובת חבריו, ושחובה לאהוב ולכבד את חבריו בלי הבדל בין גזע ואומה. ההתפתחות היקרה הזאת, אינה יכולה לבוא כי אם על ידי שתתברר בלי ספק ההכרה האמיתית של אחדות השם יתברך, ויחסו ליצוריו. כי השכל הבריא משכיל ומרגיש, שכל זמן ששם ד' וכבודו רחוק מליבות בני אדם, אי אפשר שלא יתגבר יצר לב האדם בכל אחד, להמשיך את כל הטוב רק לו לבדו. ורק בהתברר לו שלא יוכל לדון את שהתקיף ממנו אז יכנע בהכרח. אבל התשוקה של המשכת כל הטוב לעצמו, בניגוד לכל חוק וצדק, לא תזוז ממנו ותמיד תעוררהו לחבל תחבולות שונות, ולהתאגד לאגודות שונות למען השג מאווי לבו הוא. הידיעה הברורה שד' אחד הוא אדון העולם, הבורא ומשגיח המחיה ומקיים ומידו הכל - רק בידו מוטל גורל השלמת האנושות כולה. וכאשר יבואו בני האדם לשלמות הידיעה וההכרה הזאת, רק אז יכירו וידעו כי אחים אנחנו כולנו, כי אב אחד בראנו וכי מידו מקבלים אנחנו כל טובנו ואשרנו, וחפצו הוא טוב לכולנו. ואז ממילא יסור גם הפחד שבני אדם מתפחדים איש מרעהו, וששבבילו עסוקים הם כל היום להכין כלים ומכשירים להלחם איש ברעהו ולהשחית ולחבל, ושעל ידי כל אלה בהכרח מתרעל הכח המוסרי הכללי - ואז בהכרח יבוא מעמד השלום על מכונו." ["אוצרות הראייה", כרך ב', מאמר "תעודת ישראל ולאומיותו"].

לסיכום: ודאי שהשקפת היהדות היא "גזענית" במובן של "אתה בחרתנו מכל העמים", "סגולה מכל העמים"⁷. ומאידך אינה דומה כלל וכלל לגזענות השלילית, מפני שהבחירה של עם ישראל:

4 בראשית כ"א, ל"ג.

5 בראשית א', כ"ז. לשאלה האם גם הגויים כלולים בפסוק זה, ראה במשנה אבות ג', י"ד (ושם בפירוש התוס' יו"ט ובתפארת ישראל), במהר"ל נר מצוה עמ' י' (ובמהדורת הרב הרטמן מכון ירושלים עמ' כ"ד-כ"ה, ובציונים שם לשאר ספרי המהר"ל בזה), ואוה"ח הקדוש (בראשית שם). וראה עוד בספר "גדול כבוד הבריות" לרב פרוץ' נחום רקובר עמ' 92, ועוד.

6 מתוך תפילת עלינו לשבח.

7 "... אם אנחנו נדבר על סגולת ישראל ואחרים יגידו שסגולת ישראל היא גזענות, מה בכך? וכי בשל כך לא נדגיש את עניין הסגולה הישראלית? אדרבה. אם יש מצב כזה; אם המושג "סגולת ישראל" הולך ונהייה בגדר של חלל, של מת מצוה כזה, שאיש אינו

- א. כוללת הכרה פשוטה בזכות של כולם לחיות ולפעול. הערכה והוקרה רבה לכולם כ"בני אדם", חביב אדם שנברא בצלם.
- ב. היא טענה רק לעליונות רוחנית, דרגה אלוקית כמלאכים (ראה בכוזרי שם הוכחתו ממשד רבינו, ואכמ"ל).
- ג. נובעת מקביעה אלוקית, ולא מתוך מחשבתנו על עצמנו.
- ד. השקפה שמביאה לנו בעיקר תפקיד וחובות (תרי"ג מצוות). וביחוד תביעה להיטיב לכל העולם ולרוממו, בחינת "ונברכו בך כל משפחות האדמה", ולא ח"ו ש"הגזע העליון" משפיל ורומס את הגזע "הנחות" בעבדות או הורג¹⁹.
- ה. העליונות שווה לכל היהודים, בלי חילוק ביניהם ע"פ דברים גשמיים מעשיים (כמו צבע עור).

מתעסק בו, אז אדרבה ואדרבה, חובה כפולה ומכופלת עלינו לטפל בענין, ואי אפשר להשתמט מהתפקיד הזה. יש להדגיש את הנקודה הפנים-פנימית הזאת של סגולת ישראל" [הרב זלמן מלמד שליט"א, מתוך ספר "לזמן הזה", שיחה ליום העצמאות מז].

8 כגון של הנאצים ימ"ש, או כגון אמריקה ודרום אפריקה כלפי הכושים.

9 וכך כתב הגרימ"ח זצ"ל ב"מי מרום" מעיני הישועה עמ' שלה: "התעודה הלאומית אין לה עמדה נצחית כי אם אצל ישראל, שכן גאוותם הלאומית אינה מצד עצמם, אלא מפני שכך הוא רצונו של הקב"ה, והם תולים את כל גדולתם אך ורק בבחירה העליונה שבחר בהם הקב"ה, ובכל גדולה שמוסיף להם הקב"ה הם ממעטים עצמם לפניו, להכיר בגודל טובו וחסדו, כי יעקב בחר לו יה ישראל לסגולתו. אולם לא כן אומות העולם, שגאותם הלאומית היא גאוה עצמית, והגאוה היא תועבה, בין אם היא גאוות הפרט ובין אם היא גאוות הכלל, ועליה נאמר אם תגביה כנשר ואם בין כוכבים שים קינך משם אורידך נאום ה' (עובדיה א)".

10 אמנם על גזע עמלק נצטוונו "תמחה את זכר עמלק", ועל שבעה עמים נצטוונו "לא תחיה כל נשמה". מ"מ להרבה שיטות מקבלים גרים מעמלק, כמו שמצינו "גר עמלקי" (שמואל ב, א, יג) ו"מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק" (גיטין נו, ב) [וראה מה שצינו מקורות רבים ב'ספר המפתח' פרנקל על הרמב"ם מלכים ה, ה]. ועוד, שאינו מחשבה שלנו, אלא ציווי אלוקי, ולא בגלל גזעו אלא בגלל מעשיו שמגלים על כך שאין מקום לרשעה כזאת תחת השמים. [ולשיטת הגר"ח הידועה, שלא דוקא עם עמלק, אלא כל אומה שחורת על דגלה להשמיד את עם ישראל הרי היא כעמלק, פשיטא שאין ענין עמלק מצד הגזע]. לגבי שבעת עממים, ודאי שמקבלים גרים מהם. וכן אם השלימו לא הורגים אותם, ראה ברמב"ם מלכים ו א-ה ונו"כ שם, ורמב"ן דברים כ, י.

קריאה לעלות לא"י – גם כהצלה מהגלות

כידוע, מרן הרב זצ"ל היה קורא בכל הזדמנות לעלות לא"י, על מנת לישוב בה וליישובה¹. בד"כ הקריאה היתה מנומקת בטעמים רעיוניים גדולים, של מצוה ובנין האומה בארצה, ובניגוד מסויים לתנועת הציונות החילונית שדיברה על 'מקלט בטוח':

"... **מקור הציונות, הוא המקור הקדוש העליון, התנ"ך וכו'.** לא הד קול, שעם שנאוי בעולם הולך לבקש לו מקלט בטוח מרודפיו, לבדו ראוי להשיב לתנועת- עולמים זו את חייה. אלא, שגוי קדוש, סגולת העמים, גור-אריה יהודה, ניעור מתרדמתו הארוכה, והנה הוא הולך ושב אל נחלתו, אל "גאון יעקב אשר אהב סלה".

["אגרות הראיה" כרך ב' איגרת תקע"א]

אמנם גם 'מקלט' הינו טעם נכון, מצד קיום האומה. ואכן, בשנת תרס"ז ב"קריאה הגדולה לא"י" השתמש הרב במינוח של "הימלטות!", והדגיש את הבריחה מהטומאה והרשעה.

לארץ ישראל, רבותי, לארץ ישראל !

את הקריאה הזאת נקרא בקול אחד, בקול גדול ולא יסף.

בואו לארץ ישראל, אחים נעימים, בואו לארץ ישראל, הצילו את נפשותיכם, את נפש דורותיכם, ואת נפש עמנו כולו, הצילוהו משוממות וטמיון, הצילוהו מרקב והשפלה, הצילוהו מכל טומאה ורשעה, מכל צרה וצוקה, שהוא עלול אליהם בכל ארצות העמים בלי הבדל והפרש.

"בואו לארץ ישראל!" נקרא בקול נורא ומרעיש, בקול רעם ורעש גדול, בקול מחולל סערה ומרגיז שמים וארץ, בקול קורע כל קירות לב. **המלטו על נפשכם ובואו לארץ ישראל.** קול ד' קורא אותנו, ידו נטויה עלינו, רוחו אשר בלבבנו הוא מקבץ אותנו הוא מעודדנו, והוא מכריח אותנו כולנו לקרוא בקול גדול אדיר ונורא: אחינו בני ישראל, אחים אהובים ויקרים, בואו לארץ ישראל. הלקטו לאחד אחד, אל תמתינו על סדרים ודברים רשמיים, **אל תמתינו על רשיונות מרעשים ומפורסמים, עשו מה שתוכלו, המלטו והאספו באו לארץ ישראל,** סולו סולו המסילה בעד עמנו האהוב והנדכא, הראו לו בפועל שדרכו כבר מוכנת היא לפניו וסלולה, אין לו מה להתישב, אין לו מה לדרוש, אין לו דרכים ונתיבות רבים -- דרך אחד יש לפניו, ודוקא בה ילך, ובה הוא מוכרח ללכת: דוקא לארץ ישראל.

הניצנים נראו בארץ. בואו אחים יקרים וראו איך שושנת יעקב מתחלת לפרוח על אדמת הקודש. בואו לראות איך רוח ישראל פורח ומתעורר לתחיה, לחיים לכבוד ועוז. התדעו אתם אחים אהובים, אחים אומללים יושבי ארצות מאפליות, את האוצר הגדול של הקדושה והמנוחה, של העונג והשלחה, של רוממות הרוח, ושל גדולת הנפש, של קדושת החיים, של אדירות הרעיון ועדינות הרגש, שיש בכל לב של ישראל היושב בארץ ישראל? **הי אחים יקרים, התוכלו גם לשער אפילו מעט מהרבה מחיבת ארץ חמדה, חיבת קודש וחמדת עולמים, הארץ כי טוב מנוחה כי נעמה!**

בואו לארץ ישראל, בואו וראו הדר ארץ חמדה, הדר הכרמל והשרון, הדר שמי התכלת הנאים והיפים, הדר האויר הצח הטהור וממזג, השורר בהודו והדרו, גם בתקופת טבת, בואו והתענגו ושישו משוש על ארץ חמדה הנאה והמעונגה, ארץ החיים שאוירה הוא חיי נשמות. **מה יפית ומה נעמת !**

1 לפי דברי מרן הגרי"מ זצ"ל באגרתו (צוויינה לעיל בהערה 1) יציאתו של הרב לחו"ל בשנת תרע"ד בשביל הכנסיה הגדולה של תנועת 'אגודת ישראל', ובשביל צורכי רפואה (ראה 'לשלושה באלול', ח"א, עמ' סע' נא), היתה גם בשביל "לשכנע את המון בית ישראל, על גדוליו ומנהיגיו וכל אוכלוסי, על דבר חיבת הקודש לארץ ישראל, לצאת מהגלות בעוד מועד, בטרם יפרשו הצוררים את ידם על מחמדנו, ולבנות ציון וירושלים על מבועי הקודש והמקדש". וראה ב"אגרות הראיה" איגרת ת"ש.

בואו לארץ ישראל, בואו וראו "ושש לבכם ועצמותיכם כדשא תפרחנה". ב' ואו וראו, איך עמנו האהוב והיקר מחדש כנשר את נעוריו, איך הוא מתחיל פושט ברווחה את עצמותיו הכואבות והמפוצחות מימי נדודו וגלותו המרה, בואו וראו איך מתרגל הוא לזקוף כתמר את קומתו, בואו וחשו איך הוא מעודד את רוחו, בזכרו את חסנו וגאוננו, בזכרו את הודו ותפארתו על כל צעד ושעל. בואו והתענגו עלי זכרונות טובים מיין הטוב, המגדילים את הנפש ומרחיבים את הדעת, זכרונות מלכים ושרים, זכרונות גיבורים ונביאים, זכרונות תפארת ועוז, גדולה והוד. בואו לארץ ישראל, פה תראו חזות הכל, פה תדעו שאתם חיים, חיים שהם ראויים לשמם, בארץ החיים.

...

(עיר הקודש יפו. תרס"ז)

["מאמרי הראי"ה" עמ' 323, "הקריאה הגדולה 'לארץ ישראל'"]

בראש השנה תרצ"ד דרש הרב בבית הכנסת 'חורבת רבי יהודה החסיד' שבעיר העתיקה. בדרשתו דיבר על כך שאם היהודים לא יעלו מתוך רצון, הגויים יגרמו להם לעלות, מתוך הצרות רח"ל:

"והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים והשתחוו לה' בהר הקודש בירושלים" (ישעיה, כ"ז, י"ג).

"אלקינו ואלקי אבותינו תקע בשופר גדול לחירותנו..." (תפילת שופרות, מוסף של ר"ה).
על שופר גדול של גאולה ניבא הנביא ולתקיעת שופר גדול אנו מתפללים, גדול דוקא.
כי מדרגות שונות יש בשופר של גאולה: יש שופר גדול, שופר בינוני רגיל, ויש שופר קטן.
ושופרו של משיח נמשל אל השופר כפשוטו, אל השופר של ראש השנה.

ההלכה קובעת בשופר של ראש השנה שלוש דרגות:

(א) שופר של ר"ה מצוותו בשל איל (שלחן ערוך או"ח תקפ"ו א').

(ב) בדיעבד כל השופרות כשרים (שם).

(ג) שופר מבהמה טמאה וכן שופר מבהמות עבודה זרה של גוי פסול, אבל אם תקע בו יצא ידי חובתו. ומותר לתקוע בכל שופר שהוא אם אין שופר כשר, ובלבד שלא יברך עליו (עיין משנ"ב שם).
ודרגות אלה המנויות בהלכה בשופר של ראש השנה מקבילות הן לדרגות בשופר של גאולה.

מהו לאמיתו של דבר שופר של גאולה ?

בשם "שופר של משיח" אנו מתכוונים להתעוררות ולדחיפה הגורמת לתחיתו ולגאולתו של עם ישראל. התעוררות זו היא התקיעה המקבצת את האובדים והנדחים והמביאתם להר הקודש בירושלים.

היה היתה בישראל בזמנים שונים וישנה גם כיום בחלקים וביחידים מישראל התעוררות ורצון שמקורם בקדושה באמונה החזקה בה' ובתורה, בקדושת ישראל ותעודתו, וברצון לקיים את רצון ה' שהיא גאולת ישראל השלמה. זהו השופר הגדול והמעולה רצון עם להגאל מתוך הרצון הנעלה למלא את תעודתו הגדולה שאינה נתנת להתמלא בהיותו גולה ועלוב.

ויש שהרצון הקדוש נחלש, אין ההתלהבות הגדולה לרעיונות עליונים שבקדושה. אבל נשאר לפחות הטבע האנושי הבריא, שגם הוא מקורו בקדושה. וטבע אנושי בריא זה מחולל רצון טבעי פשוט באומה להקים את שלטונה בארצה, לקום ולהשתחרר, לחיות חיי חופש פשוטים ככל העמים. רצון טבעי זה מתוך הרגשה לאומית טבעית, זהו השופר הבינוני הרגיל, המצוי בכל מקום. אף הוא שופר כשר, אעפ"י שמצוה בראשון יותר מאשר בו. "בדיעבד כל השופרות כשרים".

אולם יש גם דרגה שלישית בשופר של משיח ואף היא מקבילה לשופר של ראש השנה: שופר קטן, פסול, שתוקעים בו בהכרח, אם אין שופר כשר בנמצא. אם אפסה התלהבות הקודש ורצון הגאולה הנעלה הנובע ממנה, ואם גם הרגשה אנ' ושית לאומית וטבעית ורצון של חיי לאום בכבוד גם הם אפסו, אם אי אפשר לתקוע בשופר כשר לגאולה **באים אויבי ישראל ותוקעים באזנינו לגאולה.** הם מכריחים אותנו

לשמוע קול שופר, הם מתריעים ומרעישים באזנינו ואינם נותנים לנו מנוח בגולה. שופר של חיה טמאה נהפך לשופרו של משיח. עמלק, פיטלורה², היטלר³, ימ"ש, וכו', מעוררים לגאולה. ומי שלא שמע קול השופר הראשון, ואף לקול השופר השני הרגיל לא רצה לשמוע כי אזניו נאטמו, הוא ישמע לקול השופר הטמא, הפסול, בעל כרחו ישמע.

ואף הוא יוצא ידי חובה, גם לאומיות זו של השוט, של "צרת היהודים", גם בה יש מן הגאולה. אולם, על שופר זה אין לברך, "כל שהוא מין קללה אין מברכין עליו" (משנה ברכות ו, ד).

אנו מתפללים, שלא יביאנו הקב"ה עוד לידי שמיעת השופר הפסול והטמא בעל כרחנו. ואף לשופר הפשוט, הבינוני, החילוני כמעט, אין אנו מתגעגעים ביותר. אנו תפ ילה: תקע בשופר גדול לחרותנו, שופר שבא מתוך עומק קדושתה של נשמת ישראל, מתוך קודש קדשינו, ואז תהא הגאולה שלמה.

(נערך ונרשם ע"י ר' מאיר מדן ז"ל, ונדפס בספר "מאמרי ראי"ה" עמ' 269-268. בנוסח דומה, אך מעט שונה, נמצא גם בספר "מועדי הראי"ה" עמ' ס"ט-ע' ע"פ כתבם של ר' אליעזר אלינר ז"ל ור' ברוך דובדבני ז"ל).

² מהרשעים ושונאי ישראל ששלטו באוקראינה בתקופה שבין שתי המלחמות.

³ במקורות האחרים שהובאה שיחה זו של הרב לא מוזכרים השמות של הרשעים.

נצח ישראל

וַיֵּרָא כִּי לֹא יָכֹל לוֹ וַיֵּגַע בְּכַף יָרְכוֹ וַתִּקַּע כַּף יָרֵךְ יַעֲקֹב בְּהֶאֱבָקוֹ עִמּוֹ.

... אמרו בבראשית רבה (עז, ג) נגע בכל הצדיקים שעתידין להיות ממנו, זה דורו של שמד. והענין, כי המאורע כולו רמז לדורותיו שיהיה דור בזרעו של יעקב יתגבר עשו עליהם עד שיהיה קרוב לקעקע ביצתן, והיה זה דור אחד בימי חכמי המשנה כדור של רבי יהודה בן בבא וחביריו, כמו שאמרו (שהש"ר ב ז): אמר רבי חייא בר אבא אם יאמר לי אדם תן נפשך על קדושת שמו של הקב"ה אני נותן ובלבד שיהרגוני מיד, אבל בדורו של שמד איני יכול לסבול. ומה היו עושים בדורו של שמד, היו מביאין כדוריות של ברזל ומלבנין אותן באור ונותנין אותן תחת שיחיהן ומשיאין נפשותיהן מהן. ויש דורות אחרים שעשו עמנו כזה ויותר רע מזה, והכל סבלנו ועבר עלינו, כמו שרמז 'ויבא יעקב שלם'". (רמב"ן בראשית פרק לב)

זה הענין הוא כלל מוסכם בתולדה, שאומה מוכרחת למות ולעבור מן העולם, שהרי כל העמים העתיקים כמעט ובטלו מן העולם. ואם יש איזה עם קיים מימי קדומים לא עברו עליו סיבות של פיזורים, גם לא נתפתח כראוי להשפיע מחוגו על העולם.

אבל להיות עם חי ופועל, ואיתן במידה מוצקה עד כדי לנצח כמה משברים, זה לא נראה בעולם חוץ מישראל, על ידי שם השם הקשור בהם, וסם החיים של תורת חיים שבתוכם. (שמונה קבצים / קובץ ג / שנה).

האמת הוא הנצח, אין תמורה באמת, ואין עבר בנצח. לעד ולעולם קיים הוא אות הנצח. ועם עולם אשר נטעו יוצרו כולו זרע אמת - הנצח הוא גורלו! (מאמרי הראי"ה, עמ' קנט)